

موسسه / پژوهشکده / مرکز مرتبط: موسسه تحقیقات جنگل‌ها و مراتع کشور

عنوان: استفاده از سیستم‌های چندمعیاره برای مدیریت جنگل‌های شمال

یافته منتج از پروژه شماره: ۹۷۱۲۸۲-۹۷۰۲۶-۰۹۱-۰۹-۶۰-۱۲۴ مدت اجرا: ۱ سال و ۶ ماه

مجری مسئول: محسن مصطفی رتبه علمی: استادیار پژوهش

رایانامه مجری مسئول: mohsenmstf@gmail.com

تعریف مسئله و اهمیت موضوع:

پس از ملی شدن جنگل‌ها و مراتع در سال ۱۳۴۱ تمامی عرصه و اعیان جنگل‌ها در اختیار دولت قرار گرفت و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز آن را مورد تایید قرار داد تا بر اساس مصالح عامه مورد استفاده قرار گیرد. در همین راستا نیز طرح‌های جنگل‌داری به‌منظور مدیریت و بهره‌برداری از جنگل‌ها مورد تهیه و استفاده قرار گرفت و در قالب این طرح‌ها اقدامات متعددی از جمله ساخت جاده برای ورود ماشین‌آلات سنگین و انتقال محصولات و بهره‌برداری از درختان عرصه جنگل و خروج آنها از طریق مسیرهای چوبکشی و جاده‌ها انجام گردید.

بحث تنفس (استراحت) جنگل‌ها که در زمان حال در جنگل‌های شمال در حال اجرا است، نخستین بار در اوایل دهه ۸۰ هجری شمسی از سوی سازمان حفاظت محیط زیست پیشنهاد شد و طبق ماده ۳۸، قانون برنامه پنجساله ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۶-۱۴۰۰)، هرگونه بهره‌برداری چوبی از درختان جنگل‌های کشور از ابتدای سال چهارم اجرای قانون برنامه، ممنوع است این بحث، از طرف سه نهاد سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت جهاد کشاورزی (سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری) و وزارت صنعت معدن و تجارت مورد پیگیری قرار گرفته است.

کارشناسان با دیدگاه زیست‌محیطی براین باورند که با توجه به وضعیت فعلی رویشگاه‌های جنگلی و تخریب‌هایی که در این عرصه‌ها وجود دارد، اجرای طرح استراحت جنگل ضروری است و با اجرای این طرح، امکان احیا بخشی از جنگل‌ها وجود دارد. در مقابل این دیدگاه، جنگلبانان معتقدند که رها کردن جنگل به حال خود تحت هر عنوانی، مغایر با صیانت و حفاظت است، زیرا در برخی مسائل مانند بحران آتش‌سوزی، مدیریت و کنترل ضروری است. این اجرای طرح تنفس را به منزله تعطیلی طرح‌های جنگل‌داری تلقی می‌نمایند، زیرا آنها معتقدند طرح‌های جنگل‌داری، ابزار حفاظت و مدیریت در اکوسیستم‌های جنگلی است. به اعتقاد این گروه از کارشناسان، توقف طرح‌های جنگل‌داری به بهانه استراحت جنگل تنها پاک کردن صورت مسئله است، زیرا منجر به هدر رفتن سرمایه ملی، خلأ مدیریت جنگل افزایش تخریب آن خواهد شد. رویکرد تنفس جنگل همانند سایر سیاست‌های اخذ شده در زمینه مدیریت منابع طبیعی، دارای اثرات اقتصادی اجتماعی برای ذی‌نفعان است. توجه به ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی و نیز نیاز ساکنان محلی در

عرصه‌های منابع طبیعی ضروری بوده و فقدان این دیدگاه دارای اثرات منفی در روند اجرای طرح خواهد بود. از این‌رو، اجرا یا عدم طرح‌های جنگل‌داری را به می‌توان به سه گروه، کارکنان شاغل، صنایع و گروه‌های وابسته به محصولات و خدمات، همچنین جوامع محلی وابسته به این طرح‌ها، دسته‌بندی کرد. هدف نهایی این تحقیق شناسایی اثرات اقتصادی و اجتماعی انجام طرح جنگل‌داری در مناطق دارای طرح (جنگل‌های مدیریت شده) و مناطق فاقد طرح جنگل‌داری (جنگل‌های رها شده) است و مقایسه آنها با یکدیگر است.

دستورالعمل بکارگیری یافته در عرصه:

نتایج حاصل از اجرای طرح جنگل‌داری نشان داد که در صورت انجام این طرح باید راهبرد مدیریتی تهاجمی را به کارگرفت که شامل جذب سرمایه از طریق بخش خصوصی و مشارکت آن‌ها برای اجرای طرح جنگل‌داری، در نظر گرفتن محدودیت‌های زیست‌محیطی در اجرای طرح و استفاده از تمام محصولات غیرچوبی و خدمات جنگل و سوق دادن طرح‌ها به طرف طرح‌های چندمنظوره است. در صورت عدم اجرای طرح جنگل‌داری باید از راهبرد تدافعی استفاده کرد که باید از تخریب و تصرف اراضی جنگلی و قاچاق چوب با استفاده از ارتقای سطح حفاظت فیزیکی، وضع قوانین جدید و افزایش آگاهی مردم و مشارکت مردمی جلوگیری کرد، همچنین منابع جایگزین برای نیازهای چوبی، زراعت چوب با جذب سرمایه از بخش خصوص و یارانه دولتی و همچنین واردات چوب و محصولات چوبی شناسایی شوند.

نتایج و مزایای حاصل از بکارگیری یافته در عرصه:

نتایج حاصل از تحلیل سوالات به‌طور کلی نشان داد که مهم‌ترین قوت برای اجرا و عدم اجرای طرح به ترتیب تضمین بقای توده و عدم برداشت متمرکز و خارج از توان جنگل و مهم‌ترین ضعف به ترتیب شامل تخریب خاک و سیستم هیدرولوژی موجود و همچنین تشدید تعرض به جنگل (قاچاق چوب، تغییر کاربری) تشخیص داده شدند. نتایج حاصل از فرایند تحلیلی سلسله‌مراتبی فازی نشان داد که معیارهای اقتصادی، زیست‌محیطی، اجتماعی و مدیریتی به ترتیب دارای بیشترین اهمیت در طرح‌های جنگل‌داری هستند. وضعیت درآمد کارکنان طرح‌های جنگل‌داری مهم‌ترین زیرمعیار اقتصادی، افزایش خطر آتش‌سوزی در طرح‌های جنگل‌داری، مهم‌ترین زیرمعیار زیست‌محیطی، اشتغال صنایع وابسته به طرح‌های جنگل‌داری با ارزش‌ترین زیرمعیار اجتماعی و تأمین مواد اولیه کارخانجات و صنایع وابسته به طرح‌های جنگل‌داری، با اهمیت‌ترین زیرمعیار مدیریتی، در حال عدم اجرای طرح‌های جنگل‌داری تشخیص داده شد. به‌طور کلی هر دو روش استفاده شده، بیشتر جامعه‌آماری این تحقیق با توقف اجرای طرح‌های جنگل‌داری به دلیل بروز مشکلات اقتصادی و زیست‌محیطی مخالف بودند و خواهان اجرای طرح جایگزین بر مبنای اجرای طرح جنگل‌دار بودند.

عکس/عکس‌های شاخص از یافته:

